

MARTIANI CA-
PELLAE DE DIALECTICA,
LIBER III.

Aæc quoq; contortis stringens effamina nodis,
 Qua sine nil sequitur, nilq; repugnat item.
 In cœtum superum ueniens primordia fandi
 Aduenit, & scolicum præstruit Axioma.
 Ambiguïs memorans uocem consistere uersus
 Nil normale putans, ni fuit associûm.
 Sed licet ipse modos demum bis quinq; profatus.
 Pallens afflictim uerset Aristoteles.
 Stoica circuerant, ludantq; Sophismata sensus.
 Perdita nec unquam cornua fronte ferant.
 Chrysippus cum ulet, proprium consummat aceruum
 Carneadesq; parem uim gerat helleboro.
 Nullus apex tot prole uirum par accidit unquam.
 Nec tibi tam felix fortis honos cecidit.
 Inter templaeum fas est Dialectica fari:
 Et Ioue conspecto iure docentis agis.

QUæ igitur introgressa est Delio conuocante pallidior paululû fœ-
 minina, sed acri admodû uisu, & uibrantibus continua mobilita-
 te luminibus, cui crines tortuosi, decentiq; inflexione crispati, &
 nexiles uidebantur. Quî tamen deducti per quosdam conse-
 quentes gradus, ita formam totius capitis circulabât, ut nihil deesse cerne-
 res, nihil superfluum detineres. Cui quidê pallium, Athenarumq; uestitus,
 sed gestamen in manibus fuerat inopinum ac prorsus gymnasijs omnibus
 inexpertû. In leua quippe serpens gyris in manibus inuolutus. In dextra for-
 mularum quædam florëtibus discolora uenustate, cæteris solerter effigiatarum la-
 tentis hamî nexu interitus tenebatur. Sed quoniam eius leua sub pallio oc-
 cullebat, insidias uiperinas, cunctis dextera præbebatur. Deniq; ex illis for-
 mulis si quis aliquam percepisset, mox apprehensus hamo ad latentis an-
 guis uirosos circulos trahebat. Quî tamen mox emergens, primo spinosorû
 F 2 dentium

dentium acumine uenenato, assiduus hominem moribus affligebat. Dehinc ambitu multiplici circumactum, ad conditiones propositas cohartabat. Si autem quamlibet formulam nullus uellet assumere, quibusdam obuijs interrogatiunculis occupabat, aut latenter in eos anguem serpere stimulabat, donec nexilis complexio circumuentos ad interrogantis arbitrium strangularet. Ipsa autem foemina contractioris uidebatur corporis, habitusque furui. Verum dum alibus hirta setis, nescio quid uulgo inexplanabile loquebatur. Nam uniuersalem dedicatiam particulari abdicatiuae obliquam, licet ambas posse uertier assererebat, uniuocis aequiuoca conectendo, ad solam se discernere uerum quid falsumue sit, uelut quadam diuinantis fiducia loquebatur. Haec se educatam dicebat Aegyptiorum rupe, at quin Parmenidis, exinde Gymnasium atque Atticam deiecit. illicque uersipellis studij calumniante proposito, etiam Socratis, Platonisque amplitudinem mancipasse. Hanc igitur fraudulenta semper argumentatione uersutam, ac de circumuentis pluribus gloriantem, cum Cyllenius Ciryceo geminus anguis assurgens allambere foeminam crebris linguarum micatibus attemptaret, tuncque etiam Tritonida Gorgo cognoscentis, quoniam gaudio sibilaret, nimirum inquit Bromius, qui facetior est Deorum, eamque penitus nesciebat. Haec autem ex harenis Libiae anhelantis adducitur, quod & capillitium implexum docet, & amicitia uenenorum, aut fidendum forma copulam esse Marficarum nationis. Ita namque agnitione uiperea, & blanda anguium adulatione diligitur. Quod ni est, ex illius harni fraude colligitur, quod circulatrix bellacissima, & metarum Marficarum incola comprobatur. Quo dicto, cum complures deorum, quantum decuerat, arriderent, Pallas aliquanto concussior, locum emergentis inhibuit, memorans hanc admodum sobriam, quod quibusdam diuis penitus denegatum est, etiam inter germanas quae probandae sunt acriores a nullo posse, cum asserta protulerit derideri. Illa autem, quae argumentum uerosae assertionis, acrimoniamque detulerat, tradere eam iubet, ac se ad insinuandam sollertiae habitum comparare. Tunc lubrici anguis circulos orbes & hiatus, cum Grammaticae, quae insinuatione peracta prope astat accipere formidaret, ipsi diuinae, quae etiam Medusaeos crines edomuit, cum figuris illicibus & hamatis illis formulis committunt. Ita crinali decore mera Cecropis, atque Attica comprobatur. Maximeque quod eam Palliatorum populus & Graiae iuuentutis electio sequebatur: prudentiam foeminae, ingeniumque mirata. Iupiter autem iudicantis, implendisque uirtutibus postera Romuleis uirtutibus Graiam estimans leuitatem, quicquid nosset illa latiali promere cepit facultate. Ac mox Dialectica, quamque parum digne Latine loqui posse crederet, tamen promptiore fiducia, restrictisque quadam obtutus uibratione luminibus, etiam ante uerba formidabilis sic exorsa:

Ni Varronis

NI Varronis mei inter Latiales glorias celebrati mihi eruditio, industriaque suppeteret, possem fœmina Doricæ nationis apud Romuleæ uocis examina, aut admodum rudis, aut satis barbara reperiri. Quippe post Platonis aureum flumen, atque Aristotelicam facultatem, M. Terentij primam me in Latinam uocem pellexit industria, ac fandi possibilitatē per scholas Ausonias comparauit. His igitur præceptis parere colluctans nec Graios deseram ordine differendi, nec Laurentis assertionis effamina remorabor. Ac prius illud cōpertū uolo, mihi Romanos, Togatamque gentem uocabulū nondum nouare potuisse, ac Dialecticē, sicut Athenis sum solita nuncupari, meique prorsus iuris esse quicquid artes ceteræ proloquuntur. Nam neque ipsam, quam aures uestre probauere Grammaticam, neque alterā optimioris ire cluen facultate, uel illam formarum diuersa radio, ac puluere liniantem sine meis posse rationibus explicari, quis dubitet? Quippe in ditione mea, iureque consistunt, sex Normæ, quis constant ceteræ disciplinæ. Nam prima est de loquendo. Secunda de eloquendo. Tertia de proloquendo. Quarta de proloquiorum summa. Quinta de iudicando, quæ pertinent ad iudicationē poëtarum & carminum. Sexta quæ dicenda Rhetoribus commoda est.

In prima autem parte quæritur, quid sit genus, quid forma, quid differentia, quid accidens, quid uerò proprium, quid definitio, quid totū, quid pars, qui in diuidendo modus, qui in partiendo, quid sit æqui uocum, quid uniuocum, quid, ut ita dicam, pluriuocum. Debetis quippe insolentiam perferre sermonis qui Graiam dissertare Latialiter cōpulistis. Quæ ergo rebus uerba sua sint, quæ aliena, & quot modis aliena sint, quid sit substantia, quid qualitas, quid quantitas quid relatiuum, quid loci, quid temporis, quid situs, quid habitus, quid facere, quid pati, quid prologia & quot modis sibi opponantur, hæc in prima nostri parte censentur.

In secunda uerò, quam de eloquendo diximus, quæritur quid sit nomē, quid uerbum, quid ex his iunctum, quæ ex his subiectiua pars sententiæ sit, quæ declaratiua, qui subiectiuæ modus sit, qui declaratiuæ, quatenus nomē accipiat, quatenus uerbum, quatenus sit perfecta sententia, ut possit esse prologium.

Excipit hanc pars tertia de proloquendo. In ea quæritur quantum ad propositum hodiernæ sufficiat breuitatis, quæ sint differentia proloquiorum in quantitate, quæ in qualitate, quid uniuersale sit, quid particulare, quid indefinitum, quæ sint aientia, quæ negantia, quam uim habeant singula, quæ admodum inter se affecta sint. Hinc progreditur ad quartam partē, quam esse diximus proloquiorū summam. In ea quæritur quid sit sumptū, quid illatio, quid syllogismus, quid symperasma, quid prædicatiuus syllogismus, quid conditionalis, & quid intersit, quot formæ sint prædicatiui generis, &

quæ sint, utrum certum ordinem teneant, & si tenent, quid sit eiusdem ordinis ratio, quot modis habeant singulæ: & utrum hi modi certum ordinem teneant. Et si ita est, quæ sit eiusdem ordinis ratio.

Deinde conditionalis syllogismi quot primi modi, ac necessarij sint, qui etiam istorum ordo sit, quid inter se differant. Hæc sunt quæ præsentī arbitror cognitioni, asserendisq; sufficere, quid ergo genus sit, exordia repetens, quo uniuersa discurram, primitus intimabo.

De Genere.

Genus est multarū formarum per unum nomē cōplexio, ut animal, forma eius, ut homo, seu equus, & cætera. Sed nonnunq̃ aliquæ formæ ita generi subiiciunt, ut etiā ipsæ alijs sub se positīs genus esse possint, ut hominum genus, quod animalī forma est, Barbaris & Romanis genus, & usq; eo genus esse potest: donec eius formas diuidens ad indiuiduū aliquod uenias, ut si homines diuidas in masculos & fœminas. Item masculos in pueros adolescentes, & senes. Item pueros in infantes, & loquentes. Item puerum, si uelis diuidere, in catamitū, aut aliū quēpiam certæ personæ puerum, non est genus, quod iam ad indiuiduum peruenit. Vt autē eo genere debemus, quod est præsentī negotio proximum, ut si de homīne quærat, eius genus animal debemus assumere, quod ei proximum est. Nam si substantiam dixerimus, quantum ad rationem pertinet, uerum est quantum ad necessitatem superfluum.

De Formis.

Formas easdem dicimus, quas & species. Formæ ergo sunt, quæ subditæ generi tenent diffinitionem eius & nomen, ut homo, equus, leo, quoniam formæ sunt animalis, potest & homo & equus & leo animal dici. Et corpus anima participans nomen, quæ definitio generis esse cognoscitur.

De Differentia.

Differentia est sufficiens ad id, quod susceperis discretio, ut si quærat, quid inter hominē intersit & equū, sufficit ut dicamus, quod homo bipes est, equus quadrupes. Animaduertere autē debemus quia multæ sunt in rebus singulis differentiæ, unamquæq; rem dissimiliter nos posse diuidere, quotiēs in ea poterimus, alias atq; alias differentias inuenire. Nam si animal uoluerimus diuidere, possumus in sexus, quod alia sunt masculina, & alia fœminia. Possumus in ætates quod alia sūt ortiua, alia iuentutis, alia senilia. Possumus in quātitates, quod alia sunt parua, alia magna, alia media. Possumus in uarietate motus, quod alia sunt gradiētia, alia serpentia, alia natantia, alia uolantia. Possumus in habitaculorū diuersitates, quod alia sunt aquatilia, alia terrena, alia aëria, alia, ut nonnulli dicunt, ignea.

igneā. Possumus in linguæ sonū, quod alia sunt loquētia, alia gemētia, alia latrantia, alia ululantia. Sciamus tñ & singulas pfectas esse diuisiones, & omnes in singulis inueniri. Nam masculina animalia possunt & ab ortu recentia, & parua, & gradientia, & terrestria & bipedalia, & loquētia esse. Ergo quauis uti licet, ea tñ debes, quæ est apta suscepto negocio. Nam si tibi sit de hominū laude dicēdum, in rationabilia & stōlida diuidere oportebit, ut eò facile possit intelligi, inter omnia animalia rerum natura quantū homines habuerit, quibus solis se ad cognoscendam ratiocinari permisit.

De Accidente.

Accidens est, quod non nisi eidem formæ, sed non semper euenit, ut Rhetorica non nisi hominī accidit, sed ei potest nō accidere, ut quauis sit aliquis homo, non sit tamen orator.

De Proprio.

Propriū est, quod & eidē formæ, & ita semp accidit, ut unamquāq rem ab omniū cōmuniōne discriminet, ut in homine risus. Nā nec ridere quiscūq nisi homo potest, nec homo, cū uoluerit, quantum in eius natura est ridere nō potest. Et differētia pprio eò distat, quod differētia unamquāq rem ab eo tantū distinguit: unde quæstio est: ppriū uerò ab omnibus. Nā cū hominē à leone p uolētiā uolētes discernere, dixerimus, quod leo ferus est, homo autē mītis, id solum uidemur discernere, quod ad susceptū negociū ptinet. Dicendo em̄ leo ferus est, homo mītis, nec hominem ab alijs mītibus animalibus, nec leonem à cæteris bestijs seiuimus. Dum uerò risibile animal hominem dixerimus, eò à cæterorum animantium generalitate discreuimus.

De Diffinitione.

Diffinitio est, cū inuoluta uniuscuiusq rei notitia, apertè, ac breuiter explicat. In hac tria uitanda sunt: ne quid falsum, ne quid plus, ne qd minus significet. Falsum est hoc modo, homo est animal immortalē, aut irrationale. Quauis em̄ homo esse animal uerum sit: falsum tamē est, immortalē, aut irrationale esse. Plus est hoc modo, Homo est animal mortale. Ex hoc em̄ quis breuiter dictū sit, plus tamē est, quod ad omnia animalia pertinet. Minus significat hoc modo: homo est animal grammaticū. Quauis enim non sit, nisi homo animal grammaticū, non tamen omnis homogrammaticus. Diffinitio plena est hoc modo, homo est animal rationale mortale. Addendo enim mortale, separauimus à dijs; addendo rationale, separauimus à feris.

De Toto.

Totum est, quod duabus pluribūse in se partibus positis non semp nomen, diffinitionē tamen nuncq accommodat. Et hoc non nisi in indiuiduis inuenitur. ut si hominem designemus, & eius partes

singula mēbra faciamus. Intelligimus id ipsum totū esse, quia certū hominē constituimus, & diffinitionē & nomen ipsius totius non posse in partes cadere. Nō enim aut brachiū solū, aut caput hominē dicere poterimus, aut ipsius diffinitionē singula membra recipiūt. Sed animaduertēdū est, quod aliquando omne pro toto dicere possumus, sed alio quodā intellectu. Nam totū etiā in singulis, & omne in multis agnoscit. Nam cum dicimus homo Cicerō, quia unus est, in eo totus intelligitur. Homo autem, quia imperitus & artifex, & uir, & mulier esse potest, omne melius accipimus.

• De Parte.

Partes sunt, quæ in toto esse intelligunt, & ex quibus totum constat.

Qui in diuidendo modus.

Diuidere usq; eo debemus, donec ad indiuiduū ueniat, & hoc fit, cū p differētiās ad paucitatē genera redigimus, & eis ita formas subiicimus, ut & ipsæ singlæ alijs sub se positīs, etiā genera esse possint: ut animal si breuiter primo diuidere uoluerimus, p differentias possumus: quod alia sunt gradientia, alia serpentia alia natantia, alia uolantia. Hinc itē id est de singulis formis possumus genera facere, ut si dicamus animalia gradientia genus esse, & ei formas subiicimus, quod alia sunt humana, alia ferina. Et ex his possunt esse aliæ formæ, p quas si necesse fuerit, ad indiuiduum poterit pueniri. Sed hoc non in omni assertionē facere oportet, sed in subtili quadā disputatione. Tunc autē in oratione hoc modo possumus diuidere cū id exigit obscuritas causæ, quod si causa nō sit obscura, diuisionis quidem ratio inesse & tractari debet, sed multum apparere non debet.

Qui in partiendo modus.

Partiendi differentia nō frequēter occurrunt, atq; ita sine his infinita potest esse partitio, si usq; ad indiuiduū uoluerimus puenire. Nā si certū hominē p toto dicamus, & eius ptes breuiter colligere uoluerimus, differentia non suppetunt partiri, & certarū partium nominibus uti cogimur, ut dicamus caput & pedes, & reliqua, quæ sic complecti breuiter uoluerimus, quoniam differentia desunt, non possumus singula colligere, quia multa sunt, & aut impossibile erit, aut longum.

Quid intersit inter diuisionem & partitionem.

Interest autem inter diuisionē & partitionē, quod in diuisione per formas currimus, in partitione p partes. Formæ autē sunt quæ generi subiiciunt, & eius diffinitionē tenere possunt & nomen. Partes sunt quæ in toto sunt, & diffinitionē nūquā, nomē interdum totius recipere possunt. Possumus tamē unā eādemq; rem & p toto, & pro genere accipere, sed alia quadā uī, ut est homo, quē si in adolescentē, senē & puerū diuidere uoluerimus,

mus genus est & formæ eius. Quæ si in caput, pedes & manus partiri uoluimus, totum est & partes eius, quia adolescens, senex & puer, quas formas esse diximus, & nomen hominis recipiunt & definitionem, ut & senex dicat, homo animal rationale, mortale, & puer, & adolescens. Caput uero & pedes, quas partes dicimus, neque definitionem hominis, neque nomen accipere possunt, quia nec caput potest dici homo animal risibile, nec pedes, nec manus.

Quid sit *Aequiuocum*.

A Equiuocum est, quando multarum rerum unum est nomen, sed non eadem definitio, ut leo. Nam quantum ad nomen pertinet, uerus & pictus & celestis leo dicitur. Quantum ad definitionem, aliter uerus definitur, aliter pictus & aliter celestis.

Quid sit *Vniuocum*.

Vniuocum est, quando duarum aut plurium rerum unum nomen est & definitio, ut uestis. Nam & birrus & tunica nomen uestis habent, & definitionem possunt accipere. Ergo hoc uniuocum in generis serie intelligitur, quod & nomen & definitionem dat formis suis.

Quid *Pluriuocum*.

Pluriuocum est, quando multis nominibus una res dicitur, ut gladius: nam & ensis & mucro idem significant.

Quæ rebus uerba sua sint.

Rebus uerba sua sunt, quæ naturalia, atque etiam propria dicimus, ut lapis, lignum & cætera.

Quæ *Aliena*.

Aliena sunt, quæ ratione aliqua mutantur, uel propter necessitatem, uel propter decorem, ut dicimus uites gemmare, & lætas segetes. Hic enim quoniam proprium deficit, alieno usi sumus. Neque enim aut uites aliud quam gemmare, aut segetes aliud quam lætas possumus dicere. Propter decorem autem dicimus fluctuare segetes. Possumus enim aliud moueri dicere, sed quoniam ornatum non est, alieno utimur.

Quod modis sunt aliena.

Aliena uerba tribus modis fiunt, aut per similitudinem, aut per contrarium, aut per differentiam. Per similitudinem, ut sunt, quæ in Grammaticæ tropis numerantur, ut hoc ipsum, quod dixi fluctuare segetes. Ex hoc genere sunt etiam illa, quæ ex toto parte, aut ex parte totum significant: in hunc modum, ut deceter uerborum habeant propriam quantitatem. Hæc enim similitudinis genere placuit includi. Per contrarium uerba dicuntur, quoniam contra quod dicimus, accipiuntur, ut *Parcas* dicimus fata, cum non parcat: & *lucum*, cum non luceat. Hoc Grammatici κατὰ τὴν ἰσχυρίαν uocant. Per differentiam aliena uerba sunt, cum sine ulla ratione ex alijs

alijs assumuntur, ut si hominem neq; corpore durum, neq; ingenio stolidū lapidem dicamus, sed his uti non conuenit. Stultum est enim aut nihil significantia uerba, aut nimis aliena proferre. Proprijs autem & similibus & contrarijs uti phas est.

Quid sit substantia.

ANtequam de hac dicam, quædam docenda sunt. Omne quicquid dicimus, aut subiectū est, aut de subiecto, aut in subiecto. Subiectum est prima substantia, quod ipsum nulli accidit. Alij inseparabiliter. Et tamē alia accidunt, ut Cicero est nomen, sed quod eo nomine significat, de subiecto est: quod de ipso subiecto dicit, & dat ei & diffinitionē suam, & nomen, ut homo. Nam & homo Cicero est, & animal rationale mortale. Ita & nomē & diffinitio, quæ est de subiecto, eidē subiecto accessit: ideoq; hoc, quod de subiecto dicit in generibus uel informis inuenit. In subiecto est, qd neq; nomē neq; diffinitionē dat subiecto, sed in ipso subiecto, ita esse intelligitur, ut sine eo esse nō possit, ut Rhetorica. Nam nec nomen eius potest subiectū recipere, nec diffinitionē. Neq; enim aut Rhetorica Cicero, aut bene dicendi scientia Cicero, in eo autē intelligit, cum id ipse uocari nō possit.

Quid de subiecto & in subiecto.

DE subiecto & in subiecto est, ut disciplina. Nam eadē Rhetoricæ de subiecto est, Ciceroni in subiecto. Prima ergo substantia subiectum est. Secunda, quæ de ipsa prima dicitur, ut sit Cicero prima substantia homo, & animal secunda. Iam in subiecto omnes cōsequētes prædicationes esse intelliguntur: itaq; de singulis uideamus.

Quid Qualitas.

Qualitas est secundum quam dicimus quale est, ut candor. Et ex hoc intelligi licet, & qualitatem in subiecto esse, cum candor necessario in aliquo sit, sine quo esse nō possit, utiq; ipsum aliquid in quo est: subiectum est.

Quid Quantitas.

Quantitas est, secundum quam dicimus quātum est, ut bīpedale. Etia ista in subiecto intelligi necesse est.

Quid Relatiuum.

Relatiuū est, quod ad aliquid uocant, ut pater, frater. Et hæc utiq; ita in subiecto sunt: nā necesse est, ut hæc nomina ad aliquid sint, & nō nulla sunt, de quibus dicant. Illa quæ dicunt, in anima uidebuntur.

Quid Locū.

Quid loci, id est, quod dicimus Romæ, Roma substantia est, ipsi Romæ hoc accidit.

Quid

Quid Temporis.

Quid temporis, ut heri, nuper, uesper. Quorū motu tempus intelligitur, substantiæ sunt, ut sol, cuius cursu tempus intelligimus: & quæ aliquam intelligentiā morulæ in nobis faciunt. Quid situs, ut puta iacet, sedet. Quid habitus, ut calciatus, armatus. Quid facere, ut secare, urere. Quid pati, ut secari, uri.

Quid Substantia iterum.

Substantia est homo, & hæc illi accidit. Vel aliter. Secunda substantia est, quæ pertinet ad inuisibilia. Prima substantia est, quæ nec in subiecto inseparabiliter, neque de ullo subiecto prædicatur. Inseparabiliter autem ad hoc diffinitioni adiectum est, quod omnis prima substantia quæ in loco aliquo sit, tamē ab eo separari & migrare potest, ut Cicero ita in curia esse intelligit, ut inde possit aliquo discedere. Et pars primæ substantiæ, quamuis in toto sit, non tamen inseparabiliter. Nam si uere ipsa, siue cogitatione separari à corpore nostro brachiū potest. At uerò Rhetorica ita est in animo Ciceronis, ut etiam si aliquo casu esse destiterit, non tamen intelligatur migrare: quoniam nec cum esse cœperit, intelligitur aduenisse.

Quid Secunda.

Secunda substantia est, quæ de prima, ut dictum est, prædicatur, ut homo de Cicerone, & animal de homine & Cicerone. Et quicquid genus est primæ substantiæ, secunda substantia esse intelligit. Ita ergo substantiis omnibus comune est non esse in subiecto. Primo uerò, nec de subiecto est substantia, nec intendi nec remitti potest, id est, recipere magis & minus. Si quidē nemo homine alio magis homo est, & nec ipse unus homo magis cras erit homo, quā hodie fuit, & in diuersis non magis equus, equus est, quā homo, homo. Hoc autem obseruandum est in substantiis inter cōsortes suas, id est, ut primā primæ cōpares, secundā secundæ. Nā si secunda primæ cōpares, magis substantia est prima quā secunda. Prima enim rem magis declarat, Secunda uerò habet quandā cōmunionū ambiguitatē. Nā cū dico Cicero, iam quoddā indiuiduū, certūque significo. Cū dico homo, quoniam cuncti sumus huic appellatiōi subditi, incertū est, quē significē. Ita ergo fit, ut magis sit substantia prima, quā secunda, quia rem certius ostēdit. Magis ergo & minus substantia non recipit inter cōsortes suas. Itē substantia cōtrariū nihil habet. Nā nihil hominī aut equo cōtrariū. Sed si quis dixerit, Clodiū Ciceronī fuisse cōtrariū, intelligit non ipsas substantias fuisse cōtrarias, sed qualitates, quæ in ipsis erant, ut malitiā bonitati, aut uitiū uirtuti, aut iniustitiā iustitiæ. Videat autē substantiæ propriū, quod una, eadēque capax est cōtrariorū quadā sui pmutatione, ut lapis, cū idē sit, potest nūc albus esse, nūc niger: idē tamen lapis esse non desinit. Et Cicero primo stultus, postea sapiens, idem tamē Cicero esse non desinit.

De Qualitate.

De Qualitate.

Qualitatem esse diximus, secundum quam dicimur quales. Qualitatum forma una est, in qua dispositio quædam & habitus mētis esse intelligit, ut in omnibus perceptis artibus, Sapientia, Grammatica, Rhetorica, cæterisque, quæ ita hærent animo, ut difficile amitti possint. Sed in his aliqua perfecta sunt, aliqua imperfecta: ut si quis Grammaticæ arti operam dederit, in plerisque tamen fallatur. Nondum potest dici habitus, sed tamē dicit dispositio. Ita non omnis dispositio habitus, omnis autem habitus dispositio esse intelligit. Secunda species est earum qualitatum, quas recte passibiles dixerimus, ut dulce atque amarum, calidum uel frigidum. Non quod ex his eadem substantiæ aliquid patiant, sed quod sensus nostros aliquid pati cogant. Cogit enim aliquid pati, ut tangentem calor, & dulcedo gustantē. Item quæ nobis ex aliqua passione naturæ inoluerint, secundum quas pallidus quisque, uel ruber dicitur non tamē ita, ut quis aliqua repentina causa uel pallet uel rubet. Nam ipsæ passionēs rectius nō qualitates appellantur. Siquidem secundum has non dicimur quales. Non enim sequitur, ut qui pallet, sit pallidus, aut qui amat sit amator: aut qui est ebrius ebriosus. Illæ igitur passionēs sunt, & non qualitates. Tertia species est earum qualitatum, quæ non ex eo quod iam quisque est, sed ex eo, quod esse potest, intelligunt, ut dicimus fragile lignum, non quod iam fractum sit, sed quod frangi possit. Nam & palæstricū corpus, duobus modis dicimus, & id quod palæstra compositū est, & id quod natura ita formatū, ut huic arti accommodatū sit, quāuis ea non sit imbutum illud tamen à palæstra recte dicit palæstricū, quod ipsius artis habet effectū. Nō autē inuenit ipsius qualitatis nomen unde sit denominatū & deriuatum palæstricū illud, quod nondū est, sed esse potest. Quare cognoscendū est, dici quasdam substantias ex qualitatibus, quarū nomina non inueniunt. Nam, ut bonum dicimus à bonitate, non ita optimū ab optimitate. Ita ergo palæstricum, quod intelligimus ex eo quo percipere possit palæstram, non habet certum qualitatis nomen, ex quo dictum uidetur, constat tamen à qualitate esse dictum. Quarta species earum qualitatum, secundum quas formas, figurasque intelligimus, ut quadrum, rotundum, pulchrum, deforme & similia. Recipit qualitas magis & minus: nec tamē oīs. Nihil enim quadrū magis altero quadro, quadrū est. Magis autem aliquid candido candidum dici potest. Et quæstio est in plerisque, utrum ne magis iustus altero dici possit. Plerique autem subtiliter uidentur attendisse, qui qualitates ipsas non dicunt recipere magis & minus, sed ea, quæ ab his denominant, ut iustitia sit ipsa una quædam perfecta notio, ut non dici possit magis hæc iustitia, quā illa est. Dicit tamē potest magis hic iustus quā ille, est. Item dici non potest magis hæc sanitas quā illa est: dici tamen potest magis sanus hic quā ille est. Ex quo fit, ut substantia non recipiat

recipiat magis & minus: qualitates quidem per ipsas substantias possint recipere. Item contrarium qualitas habet, nec tamen omnis. Nam sanitati cum sit imbecillitas contraria, nihil est quadro rotundoue contrarium. Videndum est autem, quoniam quicquid contrarium qualitati est, qualitas sit, necesse est. Dulcedo autem qualitas, qualitas igitur amaritudo, & similia.

De Quantitate.

Quantitas bipartita est, quod alia discreta est, alia continua. Discreta, ut numeri & orationes. Continua, ut lineæ, ac tempus. Item alia quantitatis diuisio est, quod alia situm quendam partium habet, alia non habet. Nam linea situ quodam partium intelligitur. Si quidem dici potest quæ pars eius quo loco sit, dextramque ac sinistram uidetur habere. At uero numerus aut oratio aut tempus nihil horum habent, quamuis ordinem habere possint, ut sit in his aliquid primum & secundum & ultimum, & medium, nihil tamen quod in loco intelligatur. Quantitas omnis caret contrario. Quid enim bipedali, tripedaliue contrarium. Et si quis dixerit contraria esse magis & minus, quæ uidentur esse uerba quantitatis, sciat non esse diffinitam quantitatem. Itaque si dicat aliquid maius esse, uidetur esse ei contrarium, quod maius est. Si certum quæsiuero, quo minus est, & responderit: quod tripedali apparet nihil esse contrarium. Ipsa autem quæ sibi dicuntur maiora & minora, relativiè dici manifestum est. Quodlibet enim minori comparatum maius est, idemque maiori comparatum minus est. Si igitur maius & minus contraria sunt, cogimur confiteri, quod ualde absurdum est, posse alicui rei uno tempore simul euenire contraria. Rursus aliud absurdum cogimur intelligere, unam eandemque rem sibi met esse contrariam. Si quidem res una diuersis quantitatibus comparata, potest eodem tempore maior & minor esse. Quantitas non recipit maius & minus. Non enim quinque magis quinque sunt, quam duo duo, aut item duo magis alijs duobus duo sunt, aut magis cras duo erunt, quam hodie sunt. Est autem proprium quantitatis, quod secundum hanc dicimus par & impar, ut qualitatis proprium est, quod secundum hanc dicimus simile atque dissimile, quamuis diuersis rebus utrumque liceat abusiue usurpari.

Quid Relatiuum.

Relatiuum est, quod hoc ipsum, quod dicitur alicuius est, uel ad aliquid quolibet modo referri potest, ut filius non sine patre uel matre, & seruus non sine domino potest intelligi, neque sine his illi uicissim. Dicuntur autem relatiua tribus modis. Aut alicuius, ut filius: aut alicui ut uicinus: aut ad aliquid, ut duplum, quoniam duplum ad aliquid simpliciter est. Omnia relatiua his ad quæ referuntur, uice mutua respondent. Nam quemadmodum filius patris filius est, sic pater, filij alicuius pater est. Et re-

G spondent

spondent ita, ut aliqua iisdem casibus respondeant, aliqua casus mutet. Nam quod de filio dixi, idem de seruo dicere possumus. Quoniam seruus domini seruus est, & dominus serui dominus. Hæc ita sibi respondet ut eosdē casus in conuersione custodiāt. Ita quoque duplum ad simplex est, ita maior minore aliquo maior est, & minor maiore aliquo minor est. Manifestū est ergo ita casus in conuersione seruare. At uerò sciētia cū sit relatiua: alicuius enim rei scibilis scientia est, in conuersione ad id quod refertur, casum mutat. Nam quod dicimus scientia scibilis rei est, non possumus dicere scibilis res scientiæ est, sed scibilis res scientia scibilis est. Item sensus alicuius rei sensibilis sensus est. Cōtra sensibilis res, sensu sensibilis est. Hæc ergo nō ut quæ supradicta sunt, seruatis hisdem casibus sed mutatis conuertunt. Quædā relatiua his, ad quæ referunt, & in tēpore cōcordant, ea cū simul esse incipiūt, simul desinūt, ut seruus esse nō potest, nisi cū esse ceperit dominus. Et cum dominus esse desierit, seruus esse desinit. Et itē dominus, cū seruū nō habuerit, dñs dici nō potest. At uerò noscibilis res prior est natura q̄ notio. Nam si noscibilia tollas, notio nō erit. At uerò si notionē tollas, potest aliqd esse noscibile q̄uis desit ille, q̄ nouit. Relatiua possunt habere cōtraria, sed nō oīa. Nāq; insciētia scientia cōtraria, inimicitia amicitia. At uerò duplo nihil cōtrariū, neq; maiori uel minori, quia quisq; ista cōtraria putauerit, cogit confiteri unā eādemq; rem uno atq; eodem tēpore posse sibi esse contrariā: siquidē maior minori cōparatus maior est. Itemq; maiori cōparatus minor est uno atq; eodem tēpore, quod contrariis euenire nullo modo potest. Nā quo tēpore homo stultus, nō eodem tēpore sapiēs esse potest. Neq; quo tēpore albus est, eodem tēpore niger esse potest. Quod q̄a euenire nō posse in maiore & minore ostēdimus, fateamur necesse est maius & minus non esse cōtrariū. Ita duplū simplū nō esse cōtrariū, quoniā hoc idē duplū potest esse ad aliqd simplū. Non igit oīa relatiua possunt habere cōtrariū. Itē maius & minus quædā recipiūt, quædā non. Nā magis hic amicus illo est, hoc magis duplū illo duplo esse nō potest: p̄pterea q̄a si duplū est, ita duplum est, ut plus aliqd min⁹ sue si fuerit, non sit duplū. Quærit utrū aliqua substātia dici possit relatiuē, sed de prima substātia dici non posse relatiuē, nulla quæstio est. Non enī Cicero alicuius dici potest, aut ad aliqd referri. Itē equus iam q̄s equus, ut Rhœbus nō alicuius est hoc ipso, quod Rhœbus est, sed quod iumentū est, alicuius iumentū est. Nō ergo prima substātia relatiuē dici potest, neq; pars eius quælibet quæ sine dubio ipsa prima substātia est. Nam quēadmodū Cicero prima substantia est, ita manus eius: manus uerò non eius, sed specialiter manus. Secundæ etiā substātiæ relatiuē dici nō possunt. Non enī sua conuersione respondet, ut si dicamus, Manus Ciceronis, nō Cicero manus Cicero est, neq; ipsa manus ob hoc manus quia Ciceronis est, sed quia ita affecta est, manus dicitur, non quod alicuius sit. Non ergo ut diximus,

diximus, prima substantia, neque partes eius relatiue dici possunt. Quæritur ergo de partibus secundæ substantiæ. Nam de ipsa substantia nulla quæstio est. Nō enim homo alicuius homo, sed manus specialiter alicuius hominis manus est. Et ut mutata conuersione respondeat, alicuius manuati manus est, ut possumus ita conuertere, quia & manuati aliquid manu manuati est. Item ungula non primæ substantiæ ungula, sed alicuius ungulati ungula, quia & ungulati aliquid ungula ungulati, ut mutuam possit habere conuersionem, quod relatiuis esse diximus propriū. Si ergo maneat illa relatiuorum diffinitio ut relatiuum sit quicquid alicuius dici potest, difficile resistimus: dici partes secundarum substantiarum relatiue. Si uero illa diffinitio est mutata, ita ut relatiua sint ea quæ ad aliquid referunt, excepto eo, quod in aliquo sunt, nulla incidit in hanc diffinitionem substantia. Quemadmodum seruitus, excepto eo, quod in eodem seruo est, idem in aliquo homine refert ad dominum. At uero penna ita pennati alicuius penna est, ut excepto eo, quod in aliquo pennato est, ad nihilum referri possit. Sanè admonendi sumus, ne nos pudeat uerba noua facere pro necessitate conuersionis. Nam si mutua conuersio non respondeat, non relatiue nunciamus hoc modo: Cum dico pennam, uolēs eam ostendere relatiuam, non me pudeat pennatum aliquid propter conuersionem dicere. Est enim pennatum ita usitatum, ut aures non offendat. Si de pede agatur, non pudeat simili deriuatione fingere notum conuersioni uerbum. Item scire oportet eum qui relatiuum aliquid, ad quid referatur, ignorat: nec omnino utrum ad aliquid referri possit id, quod dicit scire posse, hoc modo: cum dicis, hoc duplum est, nosti simplum eius, id est, ad quod duplum sit. Aut si illud ignoras nec omnino utrum duplum sit, scire potes.

Quid Facere & Pati.

Facere & pati possunt habere contrarium, ut calefacere, refrigerare, & calefieri & refrigerari. Habēt etiam magis & minus, ut magis & minus urere, magis & minus uri.

Quid Situs.

Situs omnis denominatiue dicitur, ut sedere à sessione, stare ab statione. Et quamuis nonnunquam nomina deficient, ex quibus situs denominatur, ratio tamen non deficit.

De tribus, quæ restant, id est, Quando, Vbi, & Habere.

De illis tribus, quæ restant, supradicta exempla sufficiunt. Quando enim dicimus tempus, ut heri, cras: Vbi, ut Romæ, Athenis: Habitum, ut calciatum, armatum, quid horum recipiat magis & minus, cum in sermone incidit, facilis apparet. Istæ sunt decem prædicationes, ex quibus aliquid necessario singulatim enunciamus. Nam quicquid omnino dixerimus, quod aliquid significet: nondum tamē intelligi possit, an uerum an falsum sit, unum est de

his decem, exceptis duntaxat illis uerborum quodammodo articulis. Sunt enim pleraque à Grammaticis in orationis partibus enunciata, quæ omnino non per se nihil ualēt, aut aliquid significāt plenū, nisi cum fuerint uerbis adiuncta, ut coniunctiones, & præpositiones, & quicquid tale illi docent.

De Oppositis,

Restat ut de oppositis dicamus. Sunt autem opposita, quæ sibi ueluti ex aduerso uidentur obistere ut contraria: nec tamen omnia quæ opponuntur, sibi contraria sunt, sed omnia contraria opposita sunt. Opponuntur autem sibi ita, ut aut relatiua opponantur, ut magnū paruo, & dimidium duplo. Aut contraria, ut stultitia sapientiæ. Aut ut habitus orationi, ut cernentia cæcitatī. Aut ut aientia negationi, ut Cicero disputat, Cicero non disputat. Hæc autem inter se non nihil differunt. Nam relatiuum relatiuo ita opponitur, ut hoc ipsum, quod opponitur eius sit cui opponitur, aut ad id quocunque modo referatur. Nam dimidium opponit duplo, & eiusdem dupli dimidium est. Ita ergo illi opponitur, ut eius sit, cui opponitur. Et paruum opponitur magno, ut eius sit ita ut ipsum paruum ad hoc magnum, cui opponitur paruum sit. Contraria uero ita sibi opponuntur, ut non eorum sint, quibus opponuntur, sed ad ea quocunque modo referantur. Siquidem stultitiæ sapientiæ ita contraria est, ut non eiusdem sapientiæ stultitia sit, sed ut ad illam sit stultitia. Sciendum est tamen quædam contraria medium habere, quædam non habere. Namque sunt alia, quæ ita, ut in ea re, in qua esse possunt, alterutra uice necessario insunt, & medio careant, ut sanitas & imbecillitas. Hæc duo contraria natura insunt corporibus animalium, atque ita uice alterutra necessario insunt, ut diximus, ut in quo animalis corpore sanitas non est, necessario imbecillitas sit. Et in quo imbecillitas non est, necessario sanitas sit. At uero candidum & nigrum cum sint contraria, & naturaliter in corporibus inueniantur, propterea medio non carent: quia non est necesse corpus aliquod candidum esse, aut nigrum. Potest enim ita deesse candidum, ut non sit nigrum, atque hoc modo ex aliqua parte. Ergo color aliquis medius inueniri potest, ut luteus uel uiridis. Habitus & oratio ita sibi opponuntur, ut in ea re, cui euenire possunt, altere eorum necessario insit: ex illo duntaxat tempore, quo ea natura esse permittit, ut dentatum eum dicimus, qui dentes habet. Edentulum uero non illum dicimus, qui dentes non habet, sed cui natura inest, ut habeat ex illo tempore, quo iam natura permittit, ut habeat. Nam neque lapidē recte dicimus edentulum, qui nunquam dentes habet. Neque infantē, qui quis aliquando habere possit, nondum tamen illo tempore ut habeat natura permittit. Hoc ergo tertium genus oppositorum differt à primo relatiuorum, eo quod cernentia ita opponit cæcitatī, ut eiusdem cæcitatīs non sit, aut ad eam quodammodo referat. A secundo genere, id est contrariorum illud differt

differt ab his dūtaxat contrarijs quæ non habent mediū, quod cernentia & cæcitas intelligunt, ut erga oculos alterū eorū necessario non sit. Ergo hoc differunt ab his contrarijs, quæ habēt mediū, quia illorū alterum non necessario inest substantiæ; horum autē mediū necessario. Ab his non contrarijs, quæ medio carent, hæc ipsa opposita differunt, quod illa rei, cui natura insunt omni tempore alterutra uice accedant, necesse est, ut corpori animalis sanitas & imbecillitas. Alterū eorum semp est incorpore animalis. Hæc autē possunt aliquo tempore ei rei, cui natura inesse possunt, utriq; deesse aliquando, ut infans, dum nondum tēpus est, quo dentes habere possit, neq; dentatus, neq; edentulus dicit. Et oculi alicuius animantis nondum adueniente tēpore quo uidere possent, neq; cæci, neq; uidentes dicunt: & tunc aliquid mediū non contrariorū, quæ medio carent, duæ species sunt, id est, eorum quæ alterutra uice accedunt rei, in qua esse possunt, nullo medio intercedente, ut sanitas & imbecillitas. Et eorum, quæ simul deesse possunt substantiæ, in qua non simul esse possunt, & tunc cum simul defunt, nihil mediū intercedit, ut cernentia & cæcitas, uel habitus & orbitas. Quartum genus oppositorū est: aientia & negantia, ut Cicero disputat, Cicero non disputat. Hæc à superioribus differunt, quod illa singulatim dici possunt, hæc non nisi connexè dicuntur. A relatiuis hoc differunt, quod illa etiā relatiuè dicuntur: hæc autē non relatiuè. Non enim disputans ad non disputantem refertur. A contrarijs hoc differunt, quod illa si connexè dicantur, tādū aut uera, aut falsa sunt, quādū est illud, in quo inesse possunt. Cum autē hoc esse destiterit, neq; uera, neq; falsa sunt, ut stultus est ille, & sapiens est ille qdū uiuit. Horum alterum uerum est, cum ipse esse destiterit, utraq; falsa sunt, quia ille qui non est, neq; stultus, neq; sapiens esse potest. At uerò, Cicero disputat & Cicero non disputat: ita sibi opponuntur, ut & dum uiuit Cicero, alterum uerò eorum necessario sit, & ipso mortuo, falsum est quidē, quod disputat. Verum tamen est, quod Cicero non disputat. Hoc em̄ modo discernunt hæc ab habitu atq; orbatōne. Nā q nō est, neq; cæcus est, neq; uidens. Nec sanē moueare, quod uidemur iam de proloquijs aliquid dixisse, de quibus postea dicendum est. Hoc nāq; factum est occasione oppositorū.

Quid sit Nomen.

Nomen est quod quamlibet rem significat, & per casus flecti potest. Vele est, quod tam corpus quàm rem significat.

Quid sit Verbum.

Verbum est quod aliquid significat, & p tēpora flecti potest, ut Cicero nomē, disputat uerbū. Hæc ab inuicē separata, non nihil quidē significant. Verum tamē uel falsum dici non possunt. Cum autē fuerit cōiuncta, iā possunt & affirmari & negari, ut Cicero disputat, iam dici potest, Cicero non disputat. Esse autem debet nominatiuus casus nominis

& tertia uerbi persona. Prima persona significat aliquid, quod iam negari uel affirmari possit. Et in hominē tantū cadit. In ea autē intelligit nōmē: etiā si non dicat, ut disputo, plēnū est: etiā si non dicam ego. Item secunda persona, & ipsa iam ueritati aut falsitati obnoxia est. Sed etiā ipsa in hominē cadit, & cū nec rectē dicimus disputas qui nec audire, nec intelligere quod dicitur, potest. Ergo & hoc cum dicat sine nomine, tñ ibi nōmē intelligit. Aliter figuratē utimur siue prima, siue secunda persona, ut aut loquentem eum inducas, qui loqui non potest, aut ad eum conuertamus orationē, qui neq; audire, neq; intelligere potest. Tertia uerō persona non hominis tantum est, sed aliarum etiā rerū, & simul ac dicta fuerit, non continuo intelligit, nisi fortē de eo dicat aliquid, quod de eo solo potest intelligi, ut cū dicimus pluit. Pluit iam potest esse uerū aut falsum, cū non addamus nōmē, qā notū est quod pluat. Cū uerō dicimus disputat cum aliqd iam significet, non tamē uerum aut falsum dici potest, si nōmē non addat. Et quis de homine hoc tantū possit intelligi, qā nō de uno dici potest, necessario subdendū est nomen. Et resistit cum dicimus, tertia uerbi persona est, & exigit nōmē nō hominis tantū, sed cuiuslibet, quod resistere potest. Prima igit & secunda persona, & de homine tantū possunt intelligi, & solæ dictæ, possunt aut uerē aut falsē dici, qā cū his etiā nomina intelligunt. Tertia uerō & non omnis sola dici potest, & non de solo homine intelligit. Quod ergo fuerit ex nominatiuo casu nominis & tertia uerbi persona coniunctū, proloquiū dicit, ita ut etiā necessario aut uerū sit aut falsum aut dubiū. Nāq; homo animal est, omnes iudicamus uerum esse, & omne animal homo est, omnes iudicamus falsum. Dubiū, ille disputat: quamuis necessario aut disputet, aut non disputet: nobis tamē dubium est altere qā nihil horū intelligimus necessariū esse, sed qd horū sit, nescimus. Vbi uerō illa uerba sunt, quæ impersonalia dicunt, non ex ntō casu implentur sententia, sed alios casus recipit, ut disputat cum dicit, plena sententia est si ablatiuū adiungas, hoc est à Cice. Et pœnitet cum dicit, plena sententia est, si actiū iungas id est, Ciceronē, & sunt multa alia. Illud tñ constat impersonalia uerba non implere sententiā, nisi cum ntō casu, & tertia uerbi persona. Sunt etiā sententiæ quæ quis constet ex nomine & uerbo, affirmari tñ aut negari non possunt: quæ non proloquia, sed eloquia dici nonnullis placuit, ut est modus impatiuus. Cum dicimus curre, iam plena sententia est. Nā nec solū intelligi, sed etiā fieri potest, quod dicis, tamē negari non potest. Non em̄ hoc negat qui dixerit, noli currere. Hoc em̄ non est aduersum ei, quod dictum est curre, ut hoc sit uerū, illud falsum, ut possit nasci quæstio. Nā de aientia & negatione quæstio sine dubio nascit, ut ille currit, ille non currit. Quæstio est, utrū currat uel non currat. Curre autē, & noli currere, non facit quæstionē utrū currat. Nulla quidē quæstio hic potest intelligi, utrū currere debeat. Hoc em̄ ex aientia & negatione natum est, ut currere debet, &

currere

currere non debet: hoc facit optat iuuus modus. Cū enī plena sit sententiā, cū dicimus, utinam scribam & utinā non scribā, nō potest hinc nasci quæstio, utrum scribat, sed pleraq; talia sunt hæc ad exemplū sufficiāt. Quod ergo fuerit iunctū ex noīe & uerbo, si plenū nomē & plenū uerbū sit, necessario facit sententiā, sed nō necessario facit p̄loquiū. Si enī est, qd' iam est, affirmari & negari potest. Et prædiximus multa dici plena sententiā, quæ tamē affirmari non possunt, & negari non possunt. Plenū igit̄ p̄loquium est, omnis homo animal est. Et quī natura illud exigat, ut primo nomē, & postea uerbū dicat̄ ut dictū est, nō desinit uerū esse p̄loquiū etiā si dicas, aīa est oīs homo. Quicqd accesserit huic sententiæ, cui parti accedat, diligēter uidendum est.

Quid sit Declaratiuē, & quid Subiectiuē.

NAm sunt p̄loqui partes duæ, quæ in nomine una subiectiua dicit̄, quæ in uerbo altera declaratiua dicitur. Subijcitur enim quid sit, & declaratur, quid de illo possit intelligi. Cum ergo dicimus, Cicerō disputat. Si accedat huic sententiæ in Tusculano, declaratiuē accessit. Si accedat Romanus, subiectiuē. Item si accedat prudenter & copiose, declaratiuē. Si dicitur cum Catone, declaratiuē accessit. Quicquid igitur nominatiuo casu accedit, subiectiuē accedit. Quicquid declaratiuē accedit, uarijs casibus & modis accedit. Nam subiectiuē non possunt alij casus accedere declaratiuē non nisi uarij, excepto nominatiuo. Illud tamē sciendū posse fieri, ut uerbum sit in subiectiua, nomē in declaratiua: sed ita uerbum in subiectiua ut aliquod p̄nomē secum uice nominis teneat. Ita etiā nomen est in declaratiua, ut teneat secum aliquod uerbū, ex quo eius uicem impleat. Velut si dicamus, quī disputat, Cicerō est, quī disputat, subiectiua est Cicerō est declaratiua: sed illam subiectiuā p̄nomē facit, hanc declaratiuā uerbū. In hac igit̄ parte illud dicimus, quēadmodū iuncta sunt, nec tñ possunt plenam facere sententiā, & si faciunt, quemadmodū ueritati & falsitati nō sint obnoxie sententiæ, quīs sint plenæ: & quēadmodū ad id perueniāt, ut iam non solum plena sententiā sit, sed etiam necessario uera, aut falsa.

Quid sit Proloquium.

Tertīa pars sequit̄, in qua dicendū iam est de ipsis p̄loquijs, ad quorum intellectū in superiori pte puenimus. Proloqua igit̄ differētiās habēt binas, in quātitate & q̄litate. Quātitatis differētiā est, q̄ alia sunt uniuersalia, alia p̄ticlaria, alia indefinita. Vniuersale est ut omīs homo animal est. Particulare, ut qdā hō ambulat. Indefinita, ut hō ābulat. Quod igit̄ indefinitē dicimus, necessario particulariter accipimus, non necessario uniuersaliter. Quonīā id potissimū numerandū, quod securū habet intellectum indefinīum pro particulari accipit̄. Erūt ergo duæ differētiæ in quātitate, quodd aliud est uniuersale proloquium, aliud particulare. In qualitate

G 4 item

item duæ, quarum altera dedicatiua, altera abdicatiua. Dedicatiuum est, ut omnis uoluptas bonum. Abdicatiuum, omnis uoluptas non bonum.

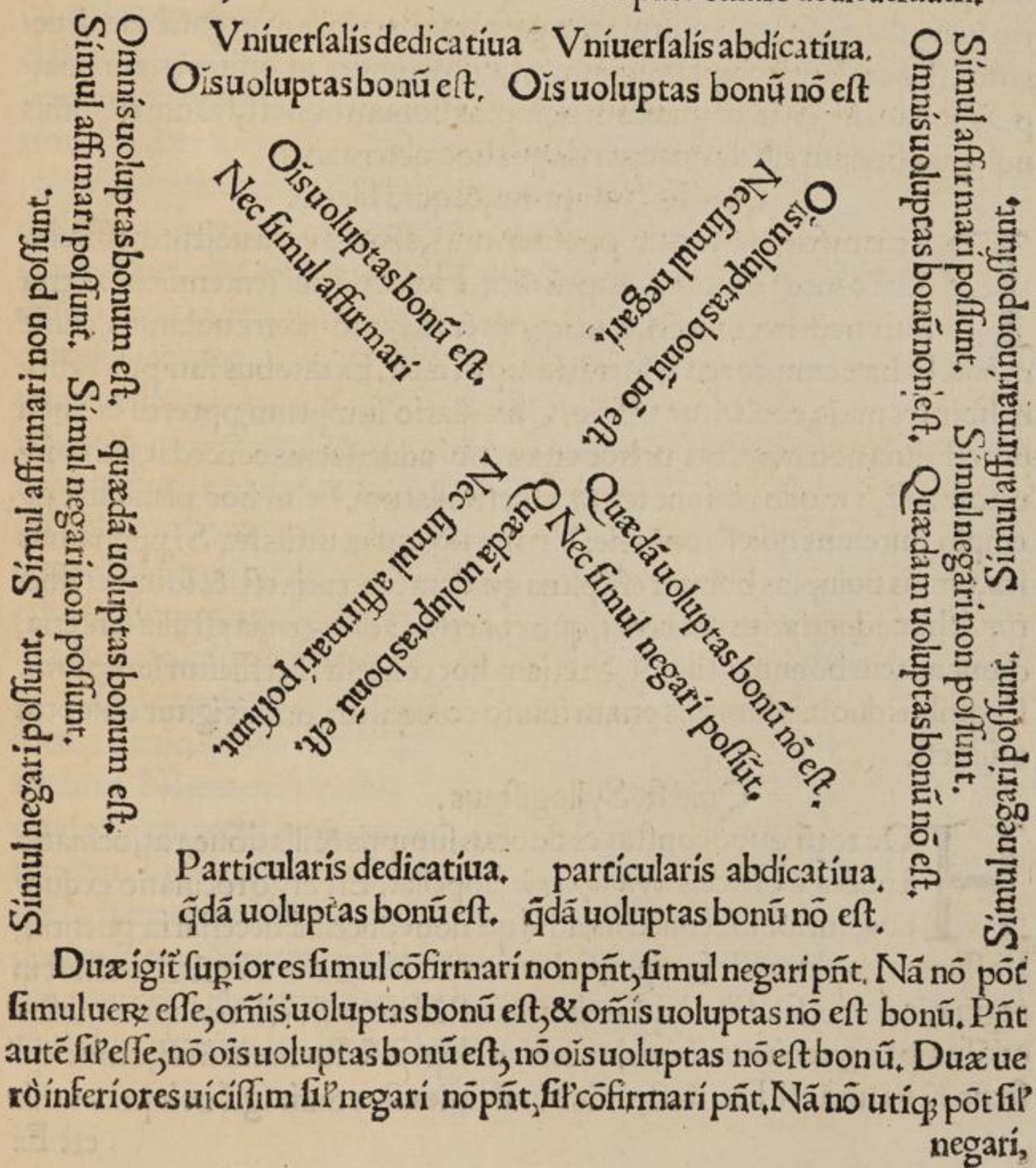
Quomodo conuertantur.

VNiuerſale igitur dedicatiuū non neceſſario ſequitur conuerſio. Nō enim, ſi omnis homo animal eſt, omne animal homo eſt. Vniuerſale autē abdicatiuū neceſſario ſequitur conuerſio. Si em̄ omnis uoluptas bonū non eſt, omne bonū non eſt uoluptas. Et ſi omnis homo nō eſt animal mutū, omne animal mutū non eſt homo. Particulare autē dedicatiuum habet neceſſario conuerſionē. Nā ſi quiddā homo animal eſt, quoddā animal homo eſt. Particulare uerō abdicatiuū nō habet neceſſariā cōuerſionē. Nō em̄, ſi quoddā animal nō eſt ratioale, quoddā ratioale nō eſt animal. Vniuerſalis ergo dedicatiua & particularis abdicatiua nō neceſſario recurrunt. Vniuerſalis autē abdicatiua, & particularis dedicatiua, neceſſario conuertunt. Ita tñ ut facta cōuerſione, in dedicatiua particula negatio maneat. Nā utriq; cōuerſio ita fit. ut quæ particula fuit declaratiua, eadē ſubiectiua ſit. Ergo cū dico, omnis uoluptas bonū non eſt, omnis uoluptas ſubiectiua, bonū non eſt, declaratiua. Si conuertā, om̄e bonū uoluptas nō eſt, facta eſt quiddē ſubiectiua, quæ fuit declaratiua, negatio tñ hanc particulā tenet, quæ facta eſt declaratiua. Et ſi uelim ſic dicere, nulla uoluptas bonū eſt, conuertendū eſt ſic, nullū bonum uoluptas eſt. Sed ppter duo p̄loquia, quæ diximus nō neceſſario conuerti, debemus intelligere omnia, quæ p̄loquijs attribuitur p̄ quæ rectē, aut nō rectē pponi poſſunt, ut uerū aut falſum poſſint oſtendere. Hæc autē quinq; ſunt iam ſuperius demonſtrata, Genus Species, Differētia, Accidēs, Propriū. Ex his duo ſunt, quæ faciunt illa p̄loquia recurrere, alia tria nullo modo. Nāq; ut om̄is homo animal eſt ratioale mortale, ita omne animal ratioale mortale homo eſt. Et quēadmodū, omnis homo riſibilis eſt, ita omne riſibile homo eſt. Rurſum in particulari abdicatiua uidendū eſt, qd ſit p̄priū nō eſſe, ut em̄ p̄priū eſt hominis eſſe riſibile, ita p̄priū eſt riſibile nō eſſe præter hoīem. Ergo ſi particulare abdicatiuū pponamus ſic, qddā riſibile nō eſt præter hominē, recurrit ſine dubio qddā præter hominē nō eſſe riſibile. Item quiddā inanimū irrationale immortale nō eſt homo, quiddā homo non eſt inanimū irrationale immortale. Itē ſunt aliæ cōuerſiones, quæ faciunt eaſdē p̄loquiorū particulas indefinitas eſſe negatione, ſcilicet de loco migrante. Nā particula indefinitæ ſiunt hoc modo, homo non homo, animal non animal. Et ideo indefinitum eſt, quia negas tñ hoc eſſe, iam non dicis quid ſit. Cum ergo dico, omnis homo animal eſt, ſi uelim rectē conuerrere, adhibeo negationes, ut fiant particulae indefinitæ. Si em̄ uerum eſt omnis homo eſt animal, & uerū eſt, om̄e non animal non homo. Hac cōuerſione uſus eſt in Rhetoricis Cicerō. Deinde ſi cōſtitutio, & ipſa pars cōſtitutiōis eius quælibet intētionis depulſio eſt, quæ intētionis depulſio

depulsio nō est, ea nec cōstitutio est, nec pars cōstitutionis. Itē particularis abdicatiua potest hoc modo cōuerī. Si em̄, quoddā animal hō nō est, quod dā non hō animal est. Et in hac cōuersione obseruādū est, ubi nō est negatio, cū directo pponimus, ibi fit dum cōuertimus. Hāc uicissim cōuersionē recipiunt duo ploga, quæ illā primā nō recipiebāt. Solū uniuersale abdicatiuū non aliā recipit. Vocet̄ ergo docēdi causa illa prima cōuersio: hæc secunda. Hæc autē plogia quēadmodū inter se affecta sint, hoc modo manifestius apparebit.

De Affectis inter se.

Quatuor lineis quadrata formula exprimat̄, in primo angulo superioris lineæ scribat̄ uniuersalis dedicatiua, & in alio eiusdem angulo uniuersalis abdicatiua. Itē infra ad primū angulū inferioris lineæ particularis dedicatiua, ad angulū reliquū particularis abdicatiua. Deinde ducāt angulares lineæ, & ab uniuersali dedicatiua ad particularē abdicatiuā, & ab uniuersali abdicatiua ad particularē dedicatiuam.

Duæ igit̄ superiores simul cōfirmari non pnt, simul negari pnt. Nā nō pōt simul uer̄ esse, om̄is uoluptas bonū est, & om̄is uoluptas nō est bonū. Pnt autē si p̄ esse, nō ois uoluptas bonū est, nō ois uoluptas nō est bonū. Duæ uer̄ inferiores uicissim si p̄ negari nō pnt, si cōfirmari pnt. Nā nō utiq; pōt si p̄ negari,

negari, non quædam uoluptas bonum esse: & non quædam uoluptas non bonum esse. At uerò potest & quædam uoluptas bonum esse, & quædam uoluptas bonum non esse. Angulares autē neq; simul affirmari, neq; simul negari possunt. Nā si uerū est, omnis uoluptas bonū esse, falsum est, quædam uoluptas non esse bonū. Nā si uerum est, omnis uoluptas bonū est, falsum est, quædam uoluptas non est bonū. Itē si uerū est, omnis uoluptas non est bonū, falsum est, quædam uoluptas est bonū. Hoc item contingit, si particularem uicissim nomines. Itē si uerū est, quædam uoluptas non est bonū, falsum est, oīs uoluptas bonū est. Itē si uerū est, quædam uoluptas bonū est, falsū est, oīs uoluptas nō est bonū. Itē uniuersalis dedicatiua confirmata, particularē suā necessario confirmat, negata nō necessario eā negat. Nā si uerū est, oīs uoluptas bonū est, necessario uerū est, quædam uoluptas bonū est. At uerò si supiorē negem, hoc modo, nō oīs uoluptas bonū est, potest fieri, ut quædam uoluptas bonum sit. Particularis item dedicatiua, confirmata non necessario uniuersalem suam confirmat, negata necessario illam negat. Nam si uerum est, quædam uoluptas bonum est, non sequitur, ut omnis etiam uoluptas bonum sit. Si uerò quædam uoluptas bonum non est, falsum est, oīs uoluptas bonum est. In duabus reliquis hoc obseruabis.

Quid sit Sumptum, & quid Illatio.

Plenam sententiā cum pposuerimus, aliquid ex ea uolentes efficere, & cū concessa fuerit, sumptū dicī. Huic etiā unī sententiæ alia certa ratione debet innecti, & utiq; ppter id, quod inferre uolumus, concedenda. Et hæc cum concessa fuerit, sumptū dicī. Ex duobus sumptis rationes sibi met nexis, conficitur illatio. Quæ illatio sumptum ppterea dici non potest, quia non expectas, ut hoc etiam tibi aduersarius concedat, sed eo inuito sequit, si modo ratione seruata fuerit illatum. Et ut hoc planū fiat exemplo, putemus quæstionē esse: Vtrum uoluptas utilis sit. Si pponamus ita, omnis uoluptas bonum est, plena quidem sententiā est, & sumptū efficitur, si hoc aduersarius concedat, quo concessio, adiungenda est alia sententiā, omne autem bonum utile est. Si etiam hoc concesserit, efficitur sumptum. Ex quibus duobus sumptis etiam inuito eo sequitur, omnis igitur uoluptas utilis est.

Quid sit Syllogismus.

Hoc totū, quod constat ex duobus sumptis & illatione, ratiocinatio à nobis, à Græcis συλλογισμός appellat. Est ergo ratiocinatio ex duobus pluribusue concessis, ad id qd non concedit, necessaria puentio. Possunt ergo plura esse sumpta, sed minus à duobus esse nō pnt. Etenim est integra ratiocinatio, si ad illud, qd uolumus ostendere, utile esse uoluptatē, tribo etiā sumptis puenire uelimus, ut oīs uoluptas scdm naturā est, omne qd secundū naturā est, bonū est, omne bonū utile est, omnis igitur uoluptas utilis est. Ex

est Ex hoc apparet plura etiam licere addere, si opportuerit. Nonnunquam etiam concludimus inferentes non quidem id quod conficitur, sed quod ex ipso, quod inferre debemus necessario conficitur, hoc modo. Omnis uirtus bonum est, omne bonum utile est, omnis igitur uirtus non nocet. Inferendum erat, omnis igitur uirtus utilis est. Et ex eo necessario sequitur non nocere. Quod enim utile est, nunquam nocet. Hoc à Græcis *συμπερασμα* dicitur, à nobis dici potest confinis conclusio. Ratiocinatio igitur siue proprium & suam siue cōfinem habens conclusionem, diuiditur in duo genera, in prædicatiuum & conditionale.

Quid sit prædicatiuus syllogismus.

Prædicatiuus est, in quo sumpta ita sibi innexa sunt, ut aliquo extrinsecus addito suppleantur, ut hoc quod supradictum est, omnis uoluptas bonum est, omne bonum utile est. Videmus itaque nec totum quod suprapositum est dictum, sed unam inde partem sumptam declaratiuam quæ secundo prologo facta est subiectiua, quod proloquium secundum, ut impleteret sententiam, aliquid petiuit extrinsecus, id est, utile est. Huius illatio conficitur ex eo quod accessit, & ex eo, quod non est repetitum, id est, omnis igitur uoluptas utilis est. Huius generis tres formæ sunt. Prima est, in qua declaratiua particula superioris, sumpti sequentis efficitur subiectiua, aut subiectiua superioris. Declaratiua sequentis, declaratiua superioris, fit subiectiua sequentis, ut in superiori proposito exemplo. Subiectiua superioris fit declaratiua sequentis. Si hoc modo uelis cōuertere, omne bonum utile est, omnis uoluptas bonum est, omnis igitur uoluptas utilis est. Secunda forma est, in qua declaratiua superioris sumpti, eadem est etiam declaratiua sequentis, ut omnis uirtus bonum est, & omnis uoluptas non est bonum, omnis igitur uoluptas non est uirtus. Tertia forma est, in qua subiectiua superioris sumpti, eadem est etiam subiectiua sequentis, ut quoddam bonum uoluptas est, omne bonum utile est, quoddam igitur utile est uoluptas. In prima forma & uniuersaliter, & particulariter, & dedicatiue, & abdicatiue concludi potest, in secunda forma nisi per contrarium concludi non potest. In tertia forma particulariter tantum concluditur. Qua propter non frustra hic ordo est seruatus. Nam merito prima dicitur, in qua omni modo concludi potest. Secunda autem recte, in qua potest concludi uniuersaliter, quamuis per contrarium. Tertia autem recte, quia in quantitate minor est, in qua nisi particulariter concludi non potest. Nunc dicendum est, singulæ formæ quot modos recipiant. Nam recipiunt intra se certum numerum, extra quos modos quicquid conclusum fuerit, non est temere concedendum. Recipit autem prima nouem modos, secunda quatuor, tertia sex.

Primus

Primus modus.

Primæ formæ primus modus est, in quo conficitur ex duobus uniuersalibus dedicatiuis, uniuersale dedicatiuum directum, ut est, omne iustum honestum, omne honestum bonum, omne igitur iustum bonum. Si reflexim inferas, omne igitur bonum iustum non sequitur, sed particulariter potest inferri, quoddam igitur bonum iustum, & efficitur quintus modus. Secundus modus est, in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo, & uniuersali abdicatiuo uniuersale abdicatiuum directum, ut est, omne iustum honestum, nullum honestum turpe, nullum igitur iustum turpe. Si reflectans, nullum igitur turpe iustum, efficitur sextus modus. Diximus enim supra uniuersale abdicatiuum posse conuerti. Tertius modus est, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo, & uniuersali dedicatiuo particulare dedicatiuum directum, ut est, quoddam iustum honestum, omne honestum utile, quoddam igitur iustum utile. At si reflectans, efficitur septimus modus, quoddam igitur utile iustum: quoniam supra dictum est, particulare dedicatiuum posse conuerti. Quartus modus est, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo & uniuersali abdicatiuo, particulare abdicatiuum directum, ut est, quoddam iustum honestum, nullum honestum turpe, quoddam igitur iustum non est turpe: reflecti non potest. Diximus enim supra particulare abdicatiuum non posse conuerti. Octauus modus est, in quo conficitur ex uniuersali abdicatiuo & uniuersali dedicatiuo, particulare abdicatiuum reflexim, ut est, nullum turpe honestum, omne honestum iustum, quoddam igitur iustum non est turpe. Nonus modus est, in quo conficitur ex uniuersali abdicatiuo, & particulari dedicatiuo, particulare abdicatiuum reflexim, ut est, nullum turpe honestum, quoddam honestum iustum, quoddam igitur iustum non est turpe.

De secundæ formæ primo modo.

Secundæ formæ primus modus est, in quo conficitur ex uniuersali dedicatiuo, & uniuersali abdicatiuo, uniuersale abdicatiuum directum, ut est, omne iustum honestum, nullum turpe honestum, nullum igitur iustum turpe. Hic reflexione si utaris, alius modus non efficitur, quoniam de utrisque sit subiectiuus illatio. Secundus modus est, in quo conficitur ex uniuersali abdicatiuo, & uniuersali dedicatiuo, uniuersale abdicatiuum directum, ut est, nullum turpe honestum, omne iustum honestum, nullum igitur turpe iustum. Tertius modus est, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo, & uniuersali abdicatiuo, particulare abdicatiuum directum, ut est, quoddam iustum honestum, nullum turpe honestum, quoddam igitur iustum non est turpe. Quartus modus est, in quo conficitur, ex particulari abdicatiuo, & uniuersali dedicatiuo, particulare abdicatiuum directum, ut est, quoddam

quoddam iustum non est turpe, omne malum turpe, quoddam igitur iustum non est malum.

De primo modo tertiæ formæ.

Tertiæ formæ primus modus est, in quo conficitur ex duobus universalibus dedicatiis, particulare dedicatiuum directum, ut est, omne iustum honestum, omne iustum bonum, quoddam igitur honestum bonum. Secundus modus est, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo & universalis dedicatiuo, particulare dedicatiuum directum, ut est, quoddam iustum honestum, omne iustum bonum, quoddam igitur honestum bonum. Tertius modus est, in quo conficitur ex universalis dedicatiuo, & particulari dedicatiuo, particulare dedicatiuum item directum, ut est, omne honestum iustum, quoddam honestum bonum, quoddam igitur iustum bonum. Quartus modus est, in quo conficitur ex universalis dedicatiuo, & universalis abdicatiuo, particulare abdicatiuum directum, ut est, omne iustum honestum, nullum iustum malum, quoddam igitur honestum non est malum. Quintus modus est, in quo conficitur ex particulari dedicatiuo, ex universalis abdicatiuo, particulare abdicatiuum directum ut est, quoddam iustum honestum, nullum iustum malum, quoddam igitur honestum non est malum. Sextus modus est in quo conficitur ex universalis dedicatiuo, & particulari abdicatiuo, particulare abdicatiuum directum, ut est omne iustum honestum, quoddam iustum non est malum, quoddam igitur honestum non est malum. Omnes igitur modi certum ordinem tenent, eiusdemque ordinis ratio est, quæ in ipsis formis demonstrata est.

Quid sit conditionalis Syllogismus.

Conditionalis syllogismus est, cuius propositio, & plenum argumentum & plenum id de quo quaestio est continet, ita, ut assumpto argumento iam certum inferri possit, de quo quaestio erat ad hunc modum. Ponamus quaestionem esse utrum sit utilis Rhetorica, & uolentes utilem probare, argumentum ab huius diffinitione capiamus quod est bene dicendi scientia. Ex huius argumento & illa quaestione, conditionalis syllogismus ponitur sic: Si Rhetorica est bene dicendi scientia, utilis est. Assumimus argumentum ita, Est autem Rhetorica bene dicendi scientia. Hæc duo qui concesserit, etiam inuitus concedat, necesse est, utile esse Rhetoricam: quod erat dubium, antequam propositio, & assumptio concederetur. Nihil tamen in assumptione accessit extrinsecus, quod est proprium prædicatiui syllogismi. Hic primus modus à dialecticis appellatur, qui est ab antecedentibus propterea quoniam argumentum quemadmodum positum est, ita & assumptum hoc tantum modo differens, quod cum conditione positum est, & sine conditione assumptum. Secundus modus est, qui appellatur consequentibus.

quentibus, in quo ipsum argumentum quaestionem sequitur, non quaestio argumentum, hoc modo: Si non est Rhetorica utilis, non est bene dicendi scientia. Assumitur argumentum à contrario, id est per negationem sic: Est etiam bene dicendi scientia, utilis est igitur. Tertius modus est, qui appellatur à repugnantibus in quo demonstratur, non posse simul hoc esse, & illud non esse. In quo cum fuerit assumptum unum, aliud necessario tollitur id est, cum fuerit assumptum esse, non esse tollatur, hoc modo non est bene dicendi scientia Rhetorica, & non est utilis. Est autem bene dicendi scientia, utilis est igitur. Confertum est utile esse, sublato eo, quod non esse utile propositum erat. Hi tres modi ex uno argumento possunt confici in unam rem omnes probare possunt. Nec interest in propositione, quam partem in primo ponas, utrum argumenti, utrum quaestionis, dum modo conditionis ratio conseruetur. Cum dixeris: Si Rhetorica est bene dicendi scientia, utilis est. Potest & sic poni, utilis est Rhetorica, si bene dicendi scientia est. Hoc etiam in duobus alijs experiri licet. Quartus modus est, qui per disunctionem efficitur, ita ut uno assumpto, aliud necessario negatum sit, hoc modo: Aut sanus est, aut imbecillis, sanus est autem, non est igitur imbecillis. Quintus modus est, qui etiam per disunctionem efficitur, ita ut uno negato, aliud necessario negatum sit, hoc modo: Aut sanus est, aut imbecillis: non est autem sanus, igitur imbecillis est. Additi sunt alij duo modi, qui per argumentum istorum duorum fieri possunt: non tamen per disunctionem, sed per negationem. Est ergo sextus modus, in quo demonstratur non posse simul & hoc esse & illud. Assumuntur per unius confirmationem, concluditur per alterius infirmationem hoc modo. Non est sanus, & imbecillis: sanus est autem, non igitur imbecillis. Septimus modus proponitur sic, & in eo assumitur, ut in quinto atque ita concluditur ad rem facilius intelligendam. His quaedam formae coniunguntur, ita ut rebus ipsis, non dictis rationcinandi ius intelligatur. Est primi modi forma haec: Si primum, secundum: primum autem, secundum igitur. Secundi haec: Si non primum, non secundum, secundum autem, & primum igitur. Terti haec non & primum, & non secundum: primum autem, non igitur & secundum. Quarti haec: Aut primum aut secundum primum autem non, igitur secundum. Quinti haec: Aut primum aut secundum, non autem primum, igitur secundum. Sexti haec: Non & primum & secundum, primum autem: non igitur secundum. Septimi haec: Non & primum & secundum: non primum autem: igitur secundum. Sciendum tamen haec ex uno argumento posse fieri tres superiores modos, & ex uno argumento alios quatuor. Huius autem ordinis ratio est, ut primus modus sit, qui appellatur ab antecedentibus, quia utique quod antecedit, prius est: Secundus, à consequentibus eadem ratione, ut ipse nomine suo primum se debere sequi, etiam in ordine uideatur ostendere,

dere. Restat quí sit Tertiús in eodem arguménto à repugnántibus. Non em̃ possumus ad disiunctionem transilire, quæ iam non potest ex eodem arguménto fieri. Erit ergo Quártus modus quasi ad aliud arguméntum primus. Et ibi utiq; antecedere debet, in quo per confirmationem assummitur, prior enim est confirmatio negatione. Quíntus debet esse idem, sed per disiunctionem post eum, propterea, quia in eo per confirmationem, in hoc autem per negationem assummitur. Hoc in duobus reliquis licet intelligi. Miscentur autem sibi multis modis syllogismi, ut in una ratiocinatione & prædicationi generis, & conditionalis formas agnoscas hoc modo. Si quæstio sit, utrum utilis sit ipsa Dialectica, proponendum est si bene disputare utile est, utilis est bene disputandi scientia. At bene disputare utile est, utilis est igitur Dialectica. Sanè uidentum est in prædicatione syllogismo, quod de propositione sibi assumptionem uindicet. Nam extrinsecus aliquid iam accipere manifestum est. In eo autem, quod sibi, ut diximus, de propositione uindicat attendendum est, utrum recte sibi uindicet propter seruatas, memoratasq; formas. Efficitur enim, ut quod in propositione ad declaratiuam partem pertinere uidebatur, in assumptione ostendatur, ad subiectiuam pertinere. Et ite si aliter assummas, hoc ipsum pertinebit ad declaratiuam hoc modo. Notum est in prima forma ita assummi, ut aut declaratiua propositionis, subiectiua sit assumptionis, aut subiectiua propositionis, eadem & declaratiua sit assumptionis, ut si proposueris sic: Omnis ars frequenti exercitatione meditanda est, Dictio autem exercitatio est Rhetorica, Rhetorica igitur frequenti dictione meditanda est. In propositione exercitatio ad declaratiuam partem pertinere uidebatur, in assumptione ipsa exercitatio ita ad declaratiuam pertinet. Quomodo ergo forma seruata est scilicet quia relictum est aliquid in declaratiua propositionis, quod non uenerit in declaratiua assumptionis, unde possit fieri conclusio, hoc est meditanda est. Nam si uelle sic assumere, Rhetorica autem ars est, totum seruabitur ad conclusionem, Rhetorica igitur frequenti exercitatione meditanda est. Ex hoc apparet multa esse communia, quæ possunt, uel subiectiuè, uel declaratiuè adiungi, prout se habuerit assumptio.

Talibus insistente Dialectica, & ad quædam non minus inextricabilia quam caliginosa pperante, Pallas nutu Maiugenæ festinantis interuenit.

Perita fandí iam progressum comprime:
Ne inflexa tortos stringat intimatio:
Et multimodos perpetui infractus diu
Hymen recuset, editum est compendio
Quicquid decenter docta disputatio
Multo astruendum contulit uolumine.

Sat est profundæ frons decens scientiæ,
 Quæ abstrusa promit nil morosum differens.
 Præteruolando, nilq; ignotum deferens.
 Nam quæ supersunt fraude multa confita
 Quis falsa captos circuit deceptio:
 Dum ambage ficta præstruis sophismata
 Captentulisue ludis illigantibus
 Pellax foritas cumq; sensim congeris:
 Formæ sue mendas comprobat quas ueritas:
 Nefas tonantis garriat sub auribus
 Facinus dirum, quippe summi cælites
 Odere turpis omne falsum fœminæ
 Nam si reuoluas, quid cauilla sæuius:
 Dudum locuta circulatorix indecens
 Fies profecto decipla, si abstruxeris.
 Faceat ergo uersilis profunditas:
 Reliquumq; tempus linquens sororibus.

His auditis Dialectica cuncta bunda paululum, tamē diuæ præceptis paritura, respondit.

Venerandos mihi fatus, reuerendosq; secuta
 Referam iussa pedem atq; illicet exorsa filebunt.
 Licet unam decuit iussæ præmittere culpam
 Vt honoris precio cederet inferre relatus.
 Populum cecropidarum bene quo palliatarum:
 Bromius conciperet contumias nosse dolore.
 Mage quàm crediderat, uipeream noscere posset.
 Et iners Marfica dudum fieret præstigiatrix
 Neq; me conspiceret somnificam uel temulentam
 Loca passim blaterantem iouialibus suborlis
 Tamen uni famulandum est tibi Virgo reticemus.

Hæc dicens uelut repressa conticuit; compluresq; eam diuorum qui inter initia deriserant, horruerunt.

Finis quarti libri.

MARNIANI